

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

Факультет історії, права і публічного управління

Кафедра історії та культури України

Теоретичні проблеми етнології

Методичні рекомендації до проведення практичних занять
та самостійної роботи здобувачів ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 Історія та археологія

Вінниця – 2020 р.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Теоретичні проблеми етнології» для здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія. – 18 с.

Розробники: **Жмуд Наталка Вікторівна**, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та культури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Методичні рекомендації розглянуті і схвалені на засіданні кафедри історії та культури України
Протокол № 1 від «27» серпня 2020 року

ВСТУП

«Теоретичні проблеми етнології» є навчальною дисципліною підготовки доктора філософії, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 – Історія та археологія, освітньо-наукова програма – «Історія та археологія». Навчальна дисципліна вивчається на 1 курсі (2 семестрі) загальним обсягом 3 кредити ЄКТС (90 годин). Форми підсумкового контролю: залік. Для здобувачів денної форми навчання навчальним планом передбачено 30 аудиторних годин (10 год. лекцій та 20 год. практичних занять) та 60 год. самостійної роботи. Для здобувачів заочної форми навчання – 10 аудиторних годин (4 год. лекцій та 6 год. практичних занять) та 80 год. самостійної роботи.

Зміст навчальної дисципліни «Теоретичні проблеми етнології» відповідає меті та основним завданням освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія. Етнологія тісно пов'язана з історією та археологією, оскільки є важливою допоміжною історичною наукою/дисципліною.

Вивчення теоретико-методологічних підходів у дослідженні основних понять етнології («етнос», «етногенез», «етнічність», «нація», «націогенез») є стратегічно важливими у підготовці фахівців, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності в сфері історії і захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії з історії та археології.

Під час практичних занять аспіранти: ознайомляться з предметом, метою, завданнями та функціями світової та вітчизняної етнології; з'ясують особливості та ключові етапи розвитку етнології в Україні та світі; простудіюють особливості формування світових етнологічних шкіл; розглянуть структуру та особливості сучасної етнічної карти людства; проаналізують сучасний стан світової етнології, виявлення її наукового потенціалу для історичної науки зокрема та соціально-гуманітарної сфери загалом.

Успішне вивчення аспірантами навчального курсу сприятиме завершенню формування в них методологічної та наукової культури, гнучкому сприйняттю джерел і історичних фактів, ефективному застосуванню отриманих знань у науково-дослідницькій діяльності.

Викладені у навчально-методичному посібнику плани практичних занять, окрім запитань рекомендованих для розгляду, містять методичні вказівки для аспірантів із підготовки до занять, рекомендовані джерела, основну та додаткову літературу, запитання і завдання для закріплення матеріалу, завдання для самостійної роботи.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1.

Тема: Еволюціоністська школа (2 год.)

1. Сутність еволюціонізму.
2. Вплив еволюціонізму на розвиток науки (історію, археологію, релігієзнавство, психологію, мистецтвознавство).
3. Тайлор Е. та книга «Первинна культура».
4. Морган Л. та книга «Первинне суспільство».
5. Представники еволюціонізму.
6. Марксистська етнологія.

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.
2. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії : пер. з фр. – К., 2008. – С. 8-38; 193-219.
3. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
4. Козьмин В.А. Етнологія (Етнографія). Москва, 2017. 580 с.
5. Маркс К. Німецька ідеологія / К. Маркс // Маркс К., Енгельс Ф. Сочинення. – 2-е изд. – Т. 3. – С. 140-180.
6. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
7. Токарев С. А. История зарубежной этнографии: Учеб. пособие. – М., 1978. – Гл. 2. – С. 29-63; Гл. 3. – С. 64-86.
8. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 144 с.
9. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Ключовою категорією при розгляді теми є «еволюція». Еволюція як основна ідея розвитку в природничих науках. Основні проблеми вивчення: історія розвитку шлюбу та сім'ї, походження і розвиток релігійних вірувань. У процесі підготовки до теми варто опрацювати праці засновників еволюціонізму та ознайомитися із їхніми концепціями. Едвард Тайлор (1832-1917), один із фундаторів етнології, та його праця «Первинна культура» (1871). Визначення культури. Порівняльний (історико-порівняльний) метод та вивчення пережитків. Походження релігії. Морган Льюїс Генрі (1818-1881), автор наукової теорії первинного суспільства (книга «Первинне суспільство» (1877)). Періодизація історії людства. Еволюція сім'ї та шлюбу. Фрезер Дж. як один з піонерів порівняльного релігієзнавства. Вивчення народного мистецтва. Місце та роль Карла Маркса та його роботи «Німецька ідеологія», Фрідріха Енгельса та його праці «Походження сім'ї, власності й держави». Вплив марксизму на розвиток етнографії в Росії.

Ключові ідеї сучасного еволюціонізму: а) культурна еволюція про розвиток від простого до складного в матеріальній культурі в цілому, в соціальній організації, в економічній організації і в інтелектуальній активності (за посередництвом спеціалізації); б) основними рухомими силами еволюції є технологічний процес і природничий відбір.

Сучасний неоеволюціонізм. Теорія Л. Уайта. Сучасний неоеволюціонізм у розумінні культури (Ю. Стюард, Дж. Мйорок). Релігійний еволюціонізм П.Тейяра де Шардена; рефлексія як імпульс виникнення і розвитку культури. Меметика як спрямованість сучасної неоеволюційної думки.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Вплив ідей еволюціонізму на розвиток світової та вітчизняної історичної науки.
2. Охарактеризуйте вплив ідей еволюціонізму на розвиток сучасної культури.
3. Місце та роль методології еволюціоністської школи у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

1. Сутність еволюціонізму.
2. Вплив еволюціонізму на розвиток науки (історію, археологію, релігієзнавство, психологію, мистецтвознавство).
3. Тайлор Е. та книга «Первинна культура».
4. Морган Л. та книга «Первинне суспільство».
5. Представники еволюціонізму.
6. Марксистська етнологія.

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 2.

Тема: Дифузійоністська школа (2 год.)

1. Сутність дифузійоністської школи
2. Представники школи.
3. Польовий метод роботи.
4. Основні об'єкти дослідження.

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.
2. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії : пер. з фр. – К., 2008. – С. 36-37.
3. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
4. Козьмин В.А. Этнология (Этнография). Москва, 2017. 580 с.
5. Ратцель Ф. Народоведение : пер. с нем. / Ф. Ратцель. – Спб., 1896-1903. – Режим доступу: <http://deauridfetscour.nightmail.ru/zastavki/chemax.html> – Дата доступу: 22.02.2013.
6. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
7. Токарев С. А. История зарубежной этнографии: Учеб. пособие. – М., 1978. – Гл. 5. – С. 134-169.
8. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 144 с.
9. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Польовий метод як основа етнологічних досліджень: структура, різновиди, особливості застосування та інтерпретації. Формування основних об'єктів дослідження науки.

Предтечі дифузійонізму. Антропогеографія Ф. Ратцеля и «морфологія культури» Л.Фробеніуса.

Основні ідеї дифузійонізму. Дифузійонізм в історичному підході в етнології (Ф.Гребнер, В. Шмидт). «Теорія культурних кіл». Віденська школа В.Шмідта.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Місце та роль ідей дифузійонізму у сучасній світовій та вітчизняній історичній науці.
2. Охарактеризуйте вплив ідей дифузійонізму на розвиток сучасної культури.
3. Місце та роль методології дифузійоністської школи у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами)::

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сутність дифузійоністської школи
2. Представники школи.
3. Польовий метод роботи.
4. Основні об'єкти дослідження.

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 3.

Тема: Французька соціологічна школа (2 год.)

1. Передумови та причини становлення французької соціологічної школи.
2. Основні представники та їхні основні ідеї.

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.
2. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії : пер. з фр. – К., 2008. – С. 8-38; 193-219.
3. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни. Тотемистическая система в Австралии (введение и глава 1) [Электронный ресурс] / Э. Дюркгейм // Социальная антропология : веб-сайт. – Режим доступа: <http://www.etnograf.ru/node/26>. – Дата доступа: 22.02.2013.
4. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
5. Козьмин В.А. Етнологія (Етнографія). Москва, 2017. 580 с.
6. Маркс К. Немецкая идеология / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 3. – С. 140-180.
7. Мосс М. Общества, обмен, личность. Труды по социальной антропологии [Электронный ресурс] / М. Мосс // Историческая библиотека. – Режим доступа: http://libbox.info/book_reading_105536.html. – Дата доступа: 22.02.2013.
8. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении / Л. Леви-Брюль. – М., 1994. – Адрес доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/levi_brjul_1_sverkhestestvennoe_v_pervobytnom_myshlenii/5-1-0-2322. – Дата доступа: 22.02.2013.
9. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
10. Токарев С. А. История зарубежной этнографии: Учеб. пособие. – М., 1978. – Гл. 2. – С. 29-63; Гл. 3. – С. 64-86.
11. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 144 с.
12. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Еміль Дюркгейм (1858-1917), засновник соціології. Розробка функцій ритуалів та поняття «колективна свідомість». Оцінка соціальних фактів як явищ культури. Вплив соціальної реальності на формування людини, формування елементів культури, зокрема релігію.

Марсель Мосс (1872-1950), батько французької етнології. Теорія дара. Робер Герц (1881-1915), піонер в етнології західних суспільств.

Люсьєн Леві-Брюль (1857-1939). Теорія відповідності типів мислення різним етапам розвитку людства. Вивчення «дологічного мислення» первинного суспільства. Розробка поняття «ментальності».

Дослідження колективної свідомості, закона партіципації, ментальних функцій.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте вплив ідей французької соціологічної школи на розвиток сучасної світової та вітчизняної історичної науки.
2. Вплив ідей французької соціологічної школи на розвиток сучасної культури.
3. Місце та роль методології французької соціологічної школи у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сутність французької соціологічної школи.
2. Еміль Дюркгейм (1858-1917), засновник соціології.
3. Марсель Мосс (1872-1950), батько французької етнології.
4. Люсьєн Леві-Брюль (1857-1939).

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 4.

Тема: Функціоналізм (2 год.)

1. Англійський функціоналізм.
2. Функціоналістична школа.
3. Основні представники функціоналізму та їхні ідеї.

Джерела та література

1. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії : пер. з фр. – К., 2008. – С. 39-83, 119-192.
2. Токарев С. А. История зарубежной этнографии: Учеб. пособие. – М., 1978. – Гл. 8. – С. 206-228; Гл.9. – С. 229-248.
3. Малиновский Б. Магия, наука и религия // Этногр. обозрение. – 1993. – № 6. – С. 103-114.
4. Структурализм вчера и сегодня: к 100-летию К.Левы-Строса: Спец. тема номера // Этногр. обозрение. – 2008. – №6. – С. 3-56. – Из содержания: Т. Тэрнер. О структуре и энтропии: теоретические имитации и противоречия "структурализма" (пер. с англ. А.Л. Елфимова) (с.18-27); С. Даймонд. Неподлинная антропология: миф структурализма (пер. с англ. С.В. Соколовского) (с.28-55); Ф. Бертран. Юбилейный том о К. Леви-Стросе (с.55-56)
5. Дараган Н.Я. Предмет и метод исследования в «Структурной антропологии» К.Леви-Стросса // Пути развития зарубежной этнологии. – М., 1983. – С. 25-49.

6. Никищенко А.А. Метод структурного анализа А.Р. Редклифф-Брауна и проблема изучения отношений родства в доклассовых обществах // Пути развития зарубежной этнологии. – М., 1983. – С. 5-25.
7. Никищенко А.А. Из истории английской этнографии: Критика функционализма. – М., 1986. – 215 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Функціоналізм як спосіб бачити речі. Метод активного спостереження. Броніслав Маліновський (1884-1942), вивчення функціональності культури. Теорія потреб, міфологія.

Представники структурного функціоналізму. Альфред Реджинальд Редкліф-Браун (1881-1955) як засновник соціальної антропології та теоретик функціональної школи. Порівняльний метод. Теоретичне розмежування між соціальною та культурною антропологією.

Едвард Еванс-Прітчард (1902-1973). Розрив з позитивізмом. Історизм як аспект аналізу в етнології.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте вплив ідей функціоналізму на розвиток сучасної світової та вітчизняної історичної науки.
2. Вплив ідей функціоналізму на розвиток сучасної культури.
3. Місце та роль методології функціоналістської школи у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сутність функціоналістської школи.
2. Броніслав Маліновський (1884-1942)
3. Альфред Реджинальд Редкліф-Браун (1881-1955)
4. Едвард Еванс-Прітчард (1902-1973).

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 5.

Тема: Структуралізм (2 год.)

1. Сутність структуралізму.
2. Клод Леві-Строс (нар. 1908). «Структурна антропологія» (1958).
3. Вплив структуралізму на інші науки.

Джерела та література

1. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії : пер. з фр. – К., 2008. – С. 39-83, 119-192.
2. Токарев С. А. История зарубежной этнографии: Учеб. пособие. – М., 1978. – Гл. 8. – С. 206-228; Гл.9. – С. 229-248.
3. Малиновский Б. Магия, наука и религия // Этногр. обозрение. – 1993. – № 6. – С. 103-114.
4. Структуралізм вчора і сьогодні: к 100-летию К.Леві-Строса: Спец. тема номера // Этногр. обозрение. – 2008. – №6. – С. 3-56. – Из содержания: Т. Тэрнер. О структуре и энтропии: теоретические имитации и противоречия "структуралізма" (пер. с англ. А.Л. Елфимова) (с.18-27); С. Даймонд. Неподлинная антропологія: миф

структуралізма (пер. с англ. С.В. Соколовського) (с.28-55); Ф. Бертран. Юбилейный том о К. Леви-Стросе (с.55-56)

5. Дараган Н.Я. Предмет и метод исследования в «Структурной антропологии» К.Леви-Стросса // Пути развития зарубежной этнологии. – М., 1983. – С. 25-49.

6. Никишенков А.А. Метод структурного анализа А.Р. Рэдклифф-Брауна и проблема изучения отношений родства в доклассовых обществах // Пути развития зарубежной этнологии. – М., 1983. – С. 5-25.

7. Никишенков А.А. Из истории английской этнографии: Критика функционализма. – М., 1986. – 215 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Сутність структуралізму.

Клод Леві-Строс (нар. 1908). Теорія первинного мислення (як протистояння теорії Л.Леві-Брюля): гармонія чуттєвого та раціонального. «Сумні тропіки» (1955). Структура як теоретична модель спостереженого та її принципи: розгляд явищ культури у синхронному зрізі суспільства, дослідження цього явища як багаторівневого цілого; аналіз культури з врахуванням його варіативності. «Структурна антропологія».

Основні напрямки структурного аналізу: патерни взяття шлюбу (теорії обміну дружинами), теми народних казок і семантичний аналіз.

Вплив структуралізму на інші науки.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте вплив ідей структуралізму на розвиток сучасної світової та вітчизняної історичної науки.
2. Вплив ідей структуралізму на сучасну культуру.
3. Місце та роль методології структуралістської школи у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сутність структуралізму.
2. Клод Леві-Строс (нар. 1908). «Структурна антропологія» (1958).
3. Вплив структуралізму на інші науки.

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 6.

Тема: Американська школа історичної етнології (2 год.)

1. Франц Боас (1858-1942) як засновник історичної етнології
2. Етнопсихологічна школа.
3. Маргарет Мід (1901-1978) як засновниця етнології дитинства.
4. Культурний релятивізм.

Джерела та література

1. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії : пер. з фр. – К., 2008. – С. 84-118.
2. Токарев С. А. История зарубежной этнографии: Учеб. пособие. – М., 1978. – Гл. 10. – С. 249-269; Гл.11. – С. 270-286.
3. Лурье С.В. Историческая этнология: Уч. пос. для вузов. М., 1997.

4. Дисциплина и общество: национальные традиции: Спец. тема номера / Отв. ред. А.Л. Елфимов // Этногр. обозрение. – 2005. – № 2. – С. 4-101.
Из содержания: Маркус Д. О социокультурной антропологии США, ее проблемах и перспективах (с.43-55)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Теоретичні засади (теорія психоаналізу Фрейда. Карл Юнг. Порівняльні дослідження цивілізацій Ніцше і Шпенглера).

Основна теоретична проблема: вивчення впливу культури на особистість. Школа психологічної антропології.

Франц Боас (1858-1942) як засновник історичної етнології. Його основні ідеї (емпіричний характер його історичного методу, еволюціонування від історичного методу до психологічного).

Етнопсихологічна школа (Кардінер Абрахам та «модальна особистість», Рут Бенедикт (1887-1948) та поняття «інкультурація». Її книга «Моделі культур» (1934). Маргарет Мід (1901-1978) як засновниця етнології дитинства. Вивчення стосунків між різними віковими групами в традиційному та сучасному суспільствах.

Культурний релятивізм.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте вплив ідей американської історичної етнології на розвиток сучасної світової та вітчизняної історичної науки.
2. Вплив ідей американської історичної етнології на сучасну культуру.
3. Місце та роль методології американської історичної етнології у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Франц Боас (1858-1942) як засновник історичної етнології
2. Етнопсихологічна школа.
3. Маргарет Мід (1901-1978) як засновниця етнології дитинства.
4. Культурний релятивізм.

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 7.

Тема: Основні теорії та концепції етносу (2 год.)

1. Проблеми формування науково-понятійного апарату. Теоретичний дискурс щодо дефініцій: «народ», «етнос», «народність», «етнічність», «нація».
2. Біологічні та соціальні концепції етносу (С.Широкогоров, Л.Гумільов, Ю.Бромлей, М.Арутюнов та С.Чебоксаров).
3. Теорії етносу в західній етнології: примордіалізм (есенціалізм), конструктивізм, інструменталізм.
4. Концепції етносу (нації) в українській гуманітаристиці (В.Антонович, І.Франко, М.Грушевський, М.Міхновський, В.Винниченко).

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.

2. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
3. Козьмин В.А. Этнология (Этнография). Москва, 2017. 580 с.
4. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
5. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 144 с.
6. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Проблеми формування науково-понятійного апарату. Теоретичний дискурс щодо дефініцій: «народ», «етнос», «народність», «етнічність», «нація».

Ключова проблема: розкрити сутність феномену «етнос» як основної одиниці класифікації людських спільнот: етнос як соціально-історичне утворення; етнос як біологічне утворення; етнос як біологічно-соціальні чи соціально-біологічні утворення.

Біологічні та соціальні концепції етносу (С.Широкогород, Л.Гумільов, Ю.Бромлей, М.Арутюнов та С.Чебоксаров). За Широкогородим: «Етнос – біологічна спільнота (кровоспорідненість), яка пристосовується до середовища і пристосовує середовище до своїх потреб. Група людей, яка об'єднана спільністю походження, звичаїв, мови і укладом життя. Рушійна сила розвитку етносів: війна, розвиток культури, зростання населення». За Гумільовим: «Етноси — біофізична реальність, яка прибрана в певну соціальну обгортку. Її пов'язані з енергією Сонця, космічних випромінювань і радіоактивного розпаду в надрах землі. Поява етносу – дія специфічного космічного випромінювання (кілька разів за тисячоліття Земля потрапляє в поле дії). Виникають мутаційні процеси, що спричиняють появу в частини людей підвищеного потенціалу до активної, жертвовної діяльності пасіонарність. Пасіонарії — люди енергонадлишкового типу. Об'єднання людей в етноси відбувається за принципом компліментарності. Етнос — замкнута система дискретного (переривчатого)». За Бромлеем: «Дуалістична концепція етносу (двоєка природа) – соціетнічна». Інформаційна концепція етносу (Микола Чебоксаров та Сергій Арутюнов).

Теорії етносу в західній етнології: примордіалізм (есенціалізм) – «вроджена етність», конструктивізм, інструменталізм – конструювання ідентичності.

Концепції етносу (нації) в українській гуманітаристиці (В.Антонович, І.Франко, М.Грушевський, М.Міхновський, В.Винниченко): – історичний підхід: Рецедиви формаційного підходу до націй проявляються ще і нині в українській політології та етнології. Нація – певний етап історичного розвитку етносу (як головна етнокультурна спільнота).

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте місце та роль сучасних теорій та концепцій етносу (примордіалізм (есенціалізм), конструктивізм, інструменталізм) у сучасній світовій політиці (культурі)/у політиці (культурі) України.
2. Чи мають місце підходи щодо формування ідентичностей (якщо так, то – які) у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження)?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Біологічні та соціальні концепції етносу (С.Широкогород, Л.Гумільов, Ю.Бромлей, М.Арутюнов та С.Чебоксаров).

2. Теорії етносу в західній етнології: примордіалізм (есенціалізм), конструктивізм, інструменталізм.

3. Концепції етносу (нації) в українській гуманітаристиці (В.Антонович, І.Франко, М.Грушевський, М.Міхновський, В.Винниченко).

4. Теорії нації. Теорія А.Сміта.

- 5.Бауерівська концепція.
- 6.Формаційний підхід у марксистській теорії.
- 7.Нація як етнополітичний організм (Ю.Бромлей).
- 8.Модерністська теорія чеського історика Мирослава Гроха.

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 8.

Тема: Основні теорії та концепції нації (2 год.)

1. Теорії нації. Теорія А.Сміта.
2. Бауерівська концепція.
3. Формаційний підхід у марксистській теорії.
4. Нація як етнополітичний організм (Ю.Бромлей).
5. Модерністська теорія чеського історика Мирослава Гроха.

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.
2. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
3. Козьмин В.А. Етнологія (Етнографія). Москва, 2017. 580 с.
4. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
5. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005.144 с.
6. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Теорії нації. Теорія А.Сміта (етнічне – найбільш цінне). Бауерівська концепція: Основа нації – психологічні явища (воля та національна ідея як вирішальні фактори розвитку нації): національна свідомість, національний характер, психологічна єдність, союз однаково мислячих людей, які об'єднані спільним характером, ігнорування етнічних ознак.

Формаційний підхід у марксистській теорії: – вища форма етнічної спільноти людей (історично склались в епоху капіталізму і соціалізму на базі злиття ранніх форм родинних і неродинних етнічних спільнот (племен, народностей). Нація як етнополітичний організм (Ю.Бромлей).

Модерністська теорія чеського історика Мирослава Гроха: нація – велика соціальна група, об'єднана певними відношеннями. Три обов'язкові: колективна пам'ять про історичне минуле, щільність лінгвістичних та культурних зв'язків, що підтримує вищий рівень соціальної комунації всередині групи, ніж за її межами, ідея рівності=громадянське суспільство.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте місце та роль сучасних теорій та концепцій нації у світовій політиці/у сучасній політиці України.
2. Чи мають місце підходи щодо формування нації (якщо так, то – які) у Ваших наукових студіях (на прикладі власного дисертаційного дослідження)?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

- 1.Теорії нації. Теорія А.Сміта.

2. Бауерівська концепція.
3. Формаційний підхід у марксистській теорії.
4. Нація як етнополітичний організм (Ю.Бромлей).
5. Модерністська теорія чеського історика Мирослава Гроха.

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 9.

Тема: Етнос та чинники його формування (2 год.)

1. Етнос та його ознаки (ендогамія, компліментарність, етнічна свідомість, етніонім).
2. Етнос та його риси (спільність мови, спільність території, етнічні прояви культури, традиційна культура, побут).
3. Етнічна психологія (ментальність, характер, стереотипи, темперамент, звичаєво-обрядова культура).
4. Етногенез і його чинники (соціально-історична концепція, енергетична концепція етногенезу Л.Гумільова, соціально-біологічна концепція).

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.
2. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
3. Козьмин В.А. Этнология (Этнография). Москва, 2017. 580 с.
4. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
5. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 144 с.
6. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Етнос та його ознаки (ендогамія, компліментарність, етнічна свідомість, етніонім).

Компліментарність: єдність стереотипів – проявляються у феномені компліментарності (підсвідома взаємна симпатія чи антипатії): поділ на “своїх” і “чужих”. На індивідуальному рівні компліментарність може мати відхилення від норми, але на груповому рівні вона є статичною, діє як закономірність. Етнічна самосвідомість: (зовнішній вияв – етніонім, мова, культура) і ідентифікація: Етніонім: ендоетніоніми та екзоетніоніми як первинні. Ендогамія як забезпечення самовідтворення.

Етнос та його риси (спільність мови, спільність території, етнічні прояви культури, традиційна культура, побут). Етнічна психологія (ментальність, характер, стереотипи, темперамент, звичаєво-обрядова культура).

Етногенез і його чинники (соціально-історична концепція, енергетична концепція етногенезу Л.Гумільова, соціально-біологічна концепція) та порівняння із теоріями та концепціями етносу.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте, чи впливають, на Вашу думку, психологічні складові етносу на подальше його творення та формування нації/української нації?
2. Які чинники формування етносу на сьогодні, окрім класичних, Ви можете назвати?
3. Чи торкаєтесь Ви у Ваших наукових студіях питань психології етносу чи нації (на прикладі власного дисертаційного дослідження)?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Етнос та його ознаки (ендогамія, компліментарність, етнічна свідомість, етнонім).
2. Етнос та його риси (спільність мови, спільність території, етнічні прояви культури, традиційна культура, побут).
3. Етнічна психологія (ментальність, характер, стереотипи, темперамент, звичаєво-обрядова культура).
4. Етногенез і його чинники (соціально-історична концепція, енергетична концепція етногенезу Л.Гумільова, соціально-біологічна концепція).

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Практичне заняття 10.

Тема: Етнічні процеси та сучасна етнічна карта світу (2 год.)

1. Етнооб'єднавчі процеси (етнічна дифузія, етнічна консолідація, етнічна асиміляція, міжетнічна інтеграція, етнічна конвергенція, етнічна міксація).
2. Етнорозмежувальні процеси: етнічна парціація, етнічна сепарація, етнічна дисперсизація).
3. Мозаїчність етносів (історико-етнографічні регіони (зони), субетноси, етнографічні групи, етнографічні райони (локально-територіальні групи), етнографічні округності (територіально-популяційні груп села (деми)).
4. Принципи класифікації етносів (географічна класифікація, релігійна класифікація, расова класифікація, етнолінгвістична класифікація, господарсько-культурна, історико-етнографічна).

Джерела та література

1. Гамаль Л. В., Калита Н. І. Етнологія світу: Навч.-метод. посіб. Дрогобич, 2006. 185 с.
2. Етнологія: підручник для студ. вузів / В. І. Кафарський, Б. П. Савчук. Київ: ЦНЛ, 2006. 432 с.
3. Козьмин В.А. Этнология (Этнография). Москва, 2017. 580 с.
4. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 623 с.
5. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 144 с.
6. Юрій М. Етнологія. К., 2006. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАНЯТТЯ:

Етнічні процеси. 1. Первинне трактування етнічних процесів (20-х роках ХХ ст.): асиміляція, поглинання малочисельних етносів та їх культур багаточисельними, економічно і політично розвинутими етносами. 2. Два підходи (60-70-х рр. ХХ ст.): кардинальні зміни, що завершуються зміною етнічної самоідентифікації; постійні еволюційні зміни.

Етнооб'єднавчі процеси (етнічна дифузія, етнічна консолідація, етнічна асиміляція, міжетнічна інтеграція, етнічна конвергенція, етнічна міксація). Етнооб'єднавчі процеси зводяться до кількох моделей: римська модель – племена латинян створюють свою державу, асимілюють підкорених, розширюють громадянство на всіх латиномовних і залічують їх до римського етносу; киево-руська модель – військово-політична сила консолідує в єдиній державі етнічно близькі східнослов'янські племена; французька модель – держава з її устремліннями об'єднати певні території прискорила консолідацію романомовного, герма- номовного і кельтомовного населення в окремий етнос; німецька

модель — глибокий племінний, культурно-побутовий і діалектний поділ германських племен зумовив складання кількох десятків феодальних держав, що об'єднались у “Священну Римську імперію германської нації”, яка згодом стала Германською імперією; українська модель – державно і політично розчленований етнос прагнув соборності (єдності) і власної державності.

Етнорозмежувальні процеси: етнічна парціація, етнічна сепарація, етнічна дисперсизація). Етнороз'єднаними процесами зводяться до кількох моделей: ісландська модель: переселенці, освоївши безлюдну землю, відірвавшись від рідного краю, розвинулись в окремий етнос; іспанська модель – завойовники і переселенці, змішавшись з підкореними індіанцями, визначили етнічне обличчя нововиникаючих іспаномовних етносів Латинської Америки (креоли); австрійська і молдовська модель – частина етносу, маючи власну державу, поступово формується в окремий етнос. Сикхська модель – з конфесійної групи пенджабців розвинулась окрема етноконфесійна група, а на її основі сформувався сучасний сикхський етнос, і т.д. Висновок: всі ці типи неоднозначні і взаємодоповнюючі.

Мозаїчність етносів (історико-етнографічні регіони (зони), субетноси, етнографічні групи, етнографічні райони (локально-територіальні групи), етнографічні округності (територіально-популяційні груп села (деми)). Мозаїчність етносу – парменентний процес.

Принципи класифікації етносів (географічна класифікація, релігійна класифікація, расова класифікація, етнолінгвістична класифікація, господарсько-культурна, історико-етнографічна).

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

1. Охарактеризуйте, якого характеру етнічні процеси ми спостерігаємо на сьогодні у світі/Західній Європі/Східній Європі/пострадянському просторі/Україні? Чи можна говорити про певні тенденції?
2. Чи торкаєтесь Ви у Ваших наукових студіях питань етнічних процесів (на прикладі власного дисертаційного дослідження)? Яких саме?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (на основі роботи із першоджерелами):

Питання для самостійного опрацювання:

1. Етнооб'єднаними процесами (етнічна дифузія, етнічна консолідація, етнічна асиміляція, міжетнічна інтеграція, етнічна конвергенція, етнічна міксація).
2. Етнорозмежувальні процеси: етнічна парціація, етнічна сепарація, етнічна дисперсизація).
3. Мозаїчність етносів (історико-етнографічні регіони (зони), субетноси, етнографічні групи, етнографічні райони (локально-територіальні групи), етнографічні округності (територіально-популяційні груп села (деми)).
4. Принципи класифікації етносів (географічна класифікація, релігійна класифікація, расова класифікація, етнолінгвістична класифікація, господарсько-культурна, історико-етнографічна).

Завдання:

1. Зробити письмовий аналіз 1 першоджерела з теми.
2. Підготовка матеріалу до презентації «Актуальність етнологічного методологічно-методичного інструментарію у власному науковому дослідженні».

Список першоджерел до практичних занять:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму : пер. с англ. – К., 2001.
2. Баландьє Ж. Політична антропологія. – К., 2002.

3. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. – М., 2008.
4. Гелнер Е. Нації та націоналізм : пер. с англ. – К., 2003.
5. Геннеп А. ван. Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов : пер. с фр. – М., 1999.
6. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – Л., 1989.
7. Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография : пер. с нем. – М., 1991.
8. Ковалевский М. Очерк происхождения и развития семьи и собственности : пер. с фр. – М., 1939.
9. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении. – М., 1994.
10. Леви-Строс К. Печальные тропики : пер. с фр. – М., 1984.
11. Леви-Строс К. Путь масок : пер. с фр. – М., 2000.
12. Леви-Строс К. Тотемизм сегодня. Неприрученная мысль : пер. с фр. – М., 2008.
13. Леви-Строс К. Первісне мислення : пер. з фр. – К., 2000.
14. Леви-Строс К. Структурна антропологія : пер. з фр. – К., 2000.
15. Маркс К. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т.3.
16. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения : пер. с англ. – М., 1988.
17. Миклухо-Маклай Н.Н. Собрание сочинений : в 6 т. – М., 1990-1994.
18. Морган Л.Г. Лига ходеносауни, или ирокезов : пер. с англ. – М., 1983.
19. Ратцель Ф. Народоведение : пер. с нем. – Спб., 1896-1903.
20. Рэдклифф-Браун А.Р. Метод в социальной антропологии : пер. с англ. – М., 2001.
21. Тайлор Первобытная культура : пер. с англ. – М., 1989.
22. Фрезер Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии : пер. с англ. – М., 1980.
23. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т.21.
24. Етнографічний вісник: Журн. ВУАН. – К., 1925-1930.

Інформаційні ресурси

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму : пер. с англ. / Б.Андерсон. – К. : Критика, 2001. – 246 с. – Адрес доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/anders/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
2. Баландье Ж. Політична антропологія / Ж. Баландье. – К. : Альтпрес, 2002. – 251 с. – Адреса доступа: <http://siresmuci.nm.ru/8/skachat-besplatno-balande-zh-politicheskaya-antropologiya.html>. – Дата доступа: 22.02.2013.
3. Бенедикт Р. Меч и хризантема [Электронный ресурс] : пер. с англ. / Р.Бенедикт // Социальная антропология : веб-сайт. – Режим доступа: http://etnograf.ru/sites/default/files/benedikt_hrizantema_i_mech.doc. – Дата доступа: 22.02.2013.
4. Боас Ф. Ум первобытного человека / Ф.Боас. – М., 1926. – Режим доступа: <http://gendocs.ru/v29850/?download2=file>. – Дата доступа: 22.02.2013.
5. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса / Ю.В. Бромлей. – М., 2008. – Режим доступа: <http://books-history.net/10295-ocherki-teorii-jetnosa-ju-v-bromlej-2.html>. – Дата доступа: 22.02.2013.
6. Гелнер Е. Нації та націоналізм : пер. с англ. / Е. Гелнер. – К., 2003. – Адреса доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/gelln/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
7. Геннеп А. ван. Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов : пер. с фр. / А. ван Геннеп. – М., 1999. – Режим доступа: http://kuchaknig.ru/show_book.php?book=190034. – Дата доступа: 22.02.2013.

8. Гирц К. Интерпретация культур [Электронный ресурс] / К. Гирц // Библиотека Гумер. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/girc/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
9. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Л.Н. Гумилев. – Л., 1989. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/gumil2/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
10. Даймонд Дж. Зброя, мікроби і харч: витоки нерівностей між народами : пер. з англ. / Дж. Даймонд. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 488 с. – Адреса доступу: http://books.google.com.ua/books?id=G62929z_Mn4C&printsec=frontcover&dq=зброя,+мікроби+i+харч&hl=uk&ei=oPIFTI7DL8OW4gbv1JCyCQ&sa=X&oi=book_result&ct. – Дата доступа: 22.02.2013.
11. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни. Тотемистическая система в Австралии (введение и глава 1) [Электронный ресурс] / Э. Дюркгейм // Социальная антропология : веб-сайт. – Режим доступа: <http://www.etnograf.ru/node/26>. – Дата доступа: 22.02.2013.
12. Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография : пер. с нем. / Д.К. Зеленин. – М., 1991. – Режим доступа: <http://www.verigi.ru/?book=216>. – Дата доступа: 22.02.2013.
13. Ковалевский М. Очерк происхождения и развития семьи и собственности : пер. с фр. / М. Ковалевский. – М., 1939. – Режим доступа: <http://spectrbook.net.ua/tom2/m.-m.-kovalevskij---ocherk-proisxozhdeniya-i-razvitiya-semi-i-sobstvennosti.html>. – Дата доступа: 22.02.2013.
14. Клакхон К. Зеркало для человека. Введение в антропологию : пер. с англ. / К. Клакхон. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/klakh/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
15. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении / Л. Леви-Брюль. – М., 1994. – Адрес доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/levi_brjul_1_sverkhestestvennoe_v_pervobytnom_myshlenii/5-1-0-2322. – Дата доступа: 22.02.2013.
16. Леви-Стросс К. Печальные тропики : пер. с фр. / К. Леви-Стросс. – М., 1984. – Режим доступа: <http://lib.rus.ec/b/316315>. – Дата доступа: 22.02.2013.
17. Леви-Стросс К. Путь масок : пер. с фр. / К. Леви-Стросс. – М., 2000. – Режим доступа: http://ec-dejavu.ru/p/Publ_Levi_Strauss_Mask.html. – Дата доступа: 22.02.2013.
18. Леви-Стросс К. Тотемизм сегодня. Неприрученная мысль : пер. с фр. / К. Леви-Стросс. – М., 2008. – Адрес доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/levi_stross_k_totemizm_segodnja_nepri_ruchennaja_mysl/5-1-0-1932. – Дата доступа: 22.02.2013.
19. Леви-Стросс К. Первісне мислення : пер. з фр. / К. Леви-Стросс. – К., 2000. – Адреса доступу: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/klod_levi_stross_pervobytnoe_mys_hlenie_1994/5-1-0-2812. – Дата доступа: 22.02.2013.
20. Леви-Стросс К. Структурна антропология : пер. з фр. / К. Леви-Стросс. – К., 2000. – Адреса доступу: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/levi_stross_strukturnaja_antropologija_2001/5-1-0-1021. – Дата доступа: 22.02.2013.
21. Малиновский Б. Магия, наука и религия : пер. с англ. [Электронный ресурс] / Б. Малиновский // Библиотека Гумер. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/malin/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
22. Малиновский Б. Секс и вытеснение в обществе дикарей : пер. с англ. / Б. Малиновский. – М., 2011. – Режим доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/malinovskij_b_seks_i_vytesnenie_v_obshhestve_dikarej_2011/5-1-0-2827. – Дата доступа: 22.02.2013.

23. Маркс К. Немецкая идеология / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 3. – С. 140-180.
24. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения : пер. с англ. / М. Мид. – М., 1988. – Режим доступа: http://lib.uni-dubna.ru/search/files/ps_mid_kult/~ps_mid_kult.htm
25. Морган Л.Г. Древнее общество [Электронный ресурс] / Л.Г. Морган // Юридическая научная библиотека издательства «Спарк». – Режим доступа: <http://www.lawlibrary.ru/izdanie18975.html>. – Дата доступа: 22.02.2013.
26. Мосс М. Общества, обмен, личность. Труды по социальной антропологии [Электронный ресурс] / М. Мосс // Историческая библиотека. – Режим доступа: http://libbox.info/book_reading_105536.html. – Дата доступа: 22.02.2013.
27. Ратцель Ф. Народоведение : пер. с нем. / Ф. Ратцель. – Спб., 1896-1903. – Режим доступа: <http://deauridfetscour.nightmail.ru/zastavki/chemax.html>. – Дата доступа: 22.02.2013.
28. Рэдклифф-Браун А.Р. Метод в социальной антропологии : пер. с англ. / А.Р. Рэдклифф-Браун. – М., 2001. – Режим доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/rehdkliff_braun_a_r_metod_v_soci_alnoj_antropologii_2001/5-1-0-2913. – Дата доступа: 22.02.2013.
29. Рэдклифф-Браун А.Р. Структура и функция в примитивном обществе. Очерки и лекции [Электронный ресурс] / А.Р. Рэдклифф-Браун // ПлатонаНет: философия без границ. – Режим доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/rehdkliff_braun_ar_struktura_i_fun_kcija_v_primitivnom_obshestve_ocherki_i_lekcii/5-1-0-163. – Дата доступа: 22.02.2013.
30. Тайлор Э. Миф и обряд в первобытной культуре : пер. с англ. / Э. Тайлор. – Смоленск, 2000. – Режим доступа: <http://terralib.org.ua/81-mif-i-obryad-v-pervobytnoy-kulture.html>. – Дата доступа: 22.02.2013.
31. Тайлор Э. Первобытная культура : пер. с англ. / Э. Тайлор. – М., 1989. – http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Tail/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
32. Тэрнер В. Символ и ритуал [Электронный ресурс] / В.Тэрнер // ПлатонаНет. – Режим доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/antropologija/turner_viktor_simvol_i_ritual_1983/5-1-0-1016. – Дата доступа: 22.02.2013.
33. Фрезер Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии : пер. с англ. / Дж. Фрезер. – М., 1980. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/Frezer/index.php. – Дата доступа: 22.02.2013.
34. Эванс-Притчард Э. Нуэры. Описание способов жизнеобеспечения и политических институтов одного из нилотских народов [Электронный ресурс] / Э. Эванс-Притчард. – Режим доступа: <http://depositfiles.com/files/et8ak1zz2>. – Дата доступа: 22.02.2013.
35. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / Энгельс Ф. // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 21. – С. 10-90.